

חופש התנועה

”כל אדם זכאי לחופש תנועה ומגורים בחוך כל מדינה

כל אדם זכאי לעזוב כל ארץ, לרבות ארצו, ולחזור לארצו.”

הכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם, סעיף יג

בנוסף לכך, בני משפחה של תושבי השטחים מחוץ לארץ לא יכולים לבקרו בשל סירובה של ישראל לאשר רשיונות ביקור לשטחים. כתוצאה מכך נפגעה יכולתם של הילדים ללמוד באופן מסודר, של הבוגרים לעבוד ולפרנס את משפחותיהם, של החולים והפצועים לקבל טיפול רפואי ושל המאמינים לקיים את מצוות הדת. הפניות שהתקבלו במהלך השנה האחרונה במוקד הקיפּו את מגוון הפגיעות שגרמה שלילת חופש התנועה: עיכוב בפינוי פצועים, אספקת מים לא סדירה, אלימות במחסומים, ניתוק בין הורים לילדיהם, אירוסין שלא יכולים להגיע לכדי נישואין, מלגות לימודים שלא ניתנות למימוש והכשרות מקצועיות שלא ניתן להגיע אליהן, היו רק חלק מהן.

עם תום שנת 2002 הפך המושג חופש תנועה לחסר משמעות בכל הנוגע לתנועתם של פלסטינים תושבי השטחים: מבתיים אין הם יכולים לצאת מפאת העוצר המוטל חדשות לבקרים; מכפריהם ועריהם אין הם יכולים לצאת עקב המצור המקיף אותם בתעלות וערימות עפר; אל יישובים אחרים אין הם יכולים להגיע בשל המחסומים המוצבים בדרכים; לישראל אין הם יכולים להיכנס בגלל הסגר האוסר עליהם את חציית הקו הירוק; לרצועת עזה אין תושבי הגדה יכולים להגיע ואל הגדה אין תושבי הרצועה יכולים לעבור, בעקבות ביטול "המעבר הבטוח"; ולחוו"ל רובם לא יכולים לצאת בגלל התנאים הדרקוניים המוטלים על מתן אישורי היציאה לירדן.

כניסה מחוץ לארץ

לבד ממקרים הומניטריים שאת הגדרתם איש אינו יודע. אדם שאינו רשום במרשם האוכלוסין הפלסטיני זקוק לרשיון ביקור על

על פי צה"ל, הגדה המערבית ורצועת עזה היו ועודם שטח צבאי סגור, שאין יוצא ממנו ואין בא אלא ע"פ שיקול דעת מפקד האזור -

מנת שיוכל להיכנס ולשהות בשטחים. הרשיון, התלוי באישור ישראלי, ניתן לפרק זמן מוגבל וככלל מותנה חידושו ביציאת האדם מהשטחים. אחד החרייגים לכלל זה, שהושג בעקבות עתירות שהגיש המוקד לבג"ץ בתחילת שנות התשעים, נוגע לבני זוג של תושבים שקיבלו רשיון ביקור ושהו בשטחים כמבקרים מ-1989 עד אוגוסט 1993: על-פי התחייבות המדינה בפני בית המשפט, בני זוג אלה רשאים לשהות באיזור כדין במהלך הדיון בבקשותיהם לאיחוד משפחות, רשיונות הביקור שלהם מוארכים לתקופות חוזרות של שישה חודשים, ומותר להם לצאת מן השטחים ולחזור אליהם ללא הגבלה. בקשותיהם של אותם בני זוג לאיחוד משפחות (קבלת מעמד תושב ועימו תעודת זהות פלסטינית) נהנות גם הן ממעמד מיוחד. מאז ספטמבר 2000 הקפיאה ישראל את טיפולה בנושא רשיונות הביקור ואלה ניתנים במשורה, במקרים הומניטריים, שאת הגדרתם איש אינו יודע. גם את הטיפול בבקשות לאיחוד משפחות הקפיאה ישראל, וכך נותרו בני זוג שאינם תושבים, הנשואים לתושב השטחים, ללא מעמד חוקי בביתם - תוקף רשיון ביקורם פג ובקשתם לקבלת תעודת זהות פלסטינית אינה מטופלת - כשסכנת גירוש מרחפת עליהם אם ייתפסו על-ידי חיילי צה"ל (ראו בדו"ח זה תחת גירוש "לא חוקיים"). אם ייצאו את השטחים יחמרו מצבם, כמצבם של בני זוג שיצאו בחודשי האינתיפאדה הראשונים מהשטחים ואינם יכולים לשוב אליהם: הם הסתמכו על כך שגם בעבר לא בוטל ההסדר בעניינם, ועל העובדה כי לא פורסם דבר בנוגע לביטולו. כך מצאו עצמם בעלים, נשים, אבות ואמהות הרחק מבינם, ללא יכולת לשוב לבני זוגם וילדיהם, וילדים איבדו באחת את אביהם או אימם. הקושי בהשגת אישורי יציאה מהשטחים החמיר את המצב והביא לכך שבני המשפחה אינם יכולים לראות זה את זה משך חודשים ואף שנים.

מתוך תצהירה של אם השווה עם בנה הקטן בירדן כשנתיים, ללא יכולת לשוב לבעלה ולשני

ילדיה האחרים הנמצאים בגדה, תצהיר שצורף לעתירת המוקד בעניינה לבג"ץ (ראו להלן):

"אני... רוצה לחיות עם בעלי בבית משלנו - והבית קיים... וכבר חייתי בו והקמתי בו את משפחתנו. כעת אני מורחקת ממנו וכמו גולה. "ילדיי הם... בסך הכל בני חמש ושבע. האם צריך להסביר מה אמא מרגישה כשאינה יכולה לראות את ילדיה? לא יכולה לחבק או לנשק אותם? לא יכולה לוודא בעצמה שהם אכלו כמו שצריך, או את האוכל שהתחשק להם? או שלמדו היטב, או אפילו שהם נקיים: אני גם לא חושבת שיש צורך להסביר את הצורך של הילדים באמא שלהם, ושאינן תחליף לאהבת אם... הקשר היחיד שמתאפשר לנו הוא שיחות טלפון. אני משוחחת אתם בטלפון וכולנו בוכים. "בני הקטן... מסרב לקבל את העובדה שהוא לא נמצא עם אביו. הוא מקנא בבני דודו עד כדי כך שהוא אימץ לעצמו את שם דודו במקום שם אביו. בלילה הוא מבקש ממני להרשות לו לישון ליד דודו, שהוא חושב שהוא אביו וקורא לו "באבא", כמוהו כמו בן דודו הקטן, שאכן ישן ליד אביו. כאשר אני מסרבת הוא בוכה בכעס, כי הוא לא מבין למה מונעים ממנו את הטובה הזאת בזמן שמרשים לבן דודו. הרי גם הוא רוצה אבא - אבא שהוא לא יכול לזכור איך הוא נראה כתוצאה מהפירוד הממושך, דבר שמחייב אותי להראות לו את תמונת אביו כל יום, כדי שהיא תיחקק בזכרונו כמה שאפשר."

במהלך השנתיים האחרונות לא צלחו נסיונות המוקד לשכנע את הרשויות כי מקרים אלה של משפחות שסועות מהווים מקרים הומניטריים בהם יש לאשר רשיון ביקור.⁴⁴ לא הועילו הטיעונים המשפטיים בדבר הזכות לחיי משפחה, הקיימת לבני הזוג, והזכות הקיימת לילדיהם

44. המוקד להגנת הפרט, דו"ח פעילות לתקופה ינואר-יוני 2001, עמ' 12-14.

לגדול בתא משפחתי מוגן בביתם. גם הטיעון שסירוב למתן רשיון ביקור מהווה הפרת התחייבות המדינה בפני בג"ץ, לא הועיל.

ג"ע, אזרחית ירדנית, נישאה בשנת 1990 לח"ע, תושב בית אולא, שם הקימו את ביתם. לזוג נולדו שלושה ילדים - הבכור בן שבע כיום והקטן בן ארבע. בני הזוג שייכים ל"אוכלוסיית הבג"ץ הראשונה" - לג"ע ניתן רשיון ביקור שחודש כל שישה חודשים ותושבות הקבע שלה לא היתה תלויה במכסה שנקבעה במשא ומתן בין ישראל לרשות הפלסטינית. במהלך השנים יצאה ג"ע מספר פעמים לבקר את הוריה ואחיה בירדן ושבה לביתה שבגדה. בינואר 2001, בעוד רשיון הביקור שלה בתוקף, יצאה ג"ע לירדן עם בנה הקטן ומאז לא הצליחה לשוב. באוגוסט ניסה ח"ע לצאת לירדן עם בנם הבכור, לבקר את אשתו ובנם הקטן, אך ישראל מנעה את מעברו. המוקד פנה בשמו ללשכת היועץ המשפטי של הגדה המערבית בבקשה דחופה לאשר

את יציאתו לירדן. חודשיים מאוחר יותר נתקבלה תשובה - הבקשה נדחתה "מטעמי ביטחון". שוב פנה המוקד לרשויות: לאשר רשיון ביקור לאשה, או לחלופין, להתיר יציאתו של הבעל לירדן. לאחר סחבת ממושכת נתקבלה תשובה, הדוחה את שתי האפשרויות. בנובמבר הגיש המוקד עתירה לבג"ץ בדרישה לאפשר את כניסת האשה והבן לגדה או לחלופין, הסדרת יציאות תכופות לירדן של הבעל. בינואר הודיעה המדינה כי "לפנים משורת הדין, ונוכח הנסיבות ההומניטריות הפרטניות החריגות של מקרה זה" הותרה כניסתם של ג"ע ובנה לגדה המערבית. (תיק 16159)

בעקבות העתירה ערכו הרשויות דיון עקרוני בנושא רשיונות הביקור. המוקד העביר לפרקליטות מסמך ובו פירט את עמדתו ואת הטיעונים המשפטיים התומכים בה, בנוגע לחידוש רשיונות הביקור והטיפול בבקשות לאיחוד משפחות. ממידע שהגיע למוקד עולה כי משרד הפנים מתנגד לחידוש הטיפול בנושא.

יציאה לחוץ לארץ

צה"ל לשטחי הרשות הפלסטינית לשינוי הן במספר הפניות שנתקבלו במוקד בנוגע לאישורי יציאה והן בנסיבותיהן - ירידה במספר הפניות ליציאה, שכן בתנאי המלחמה אין אדם עוזב את משפחתו; והמעט שפנו לסיוע בהסדרת יציאתם, עשו זאת בשל נסיבות שאינן סובלות דיחוי, כקבלת טיפול רפואי או קיום מצוות החאג'. על טיפולו של המוקד בפניות אלו ראו בדו"ח הפעילות הקודם.⁴⁵ עם התארכות שהיית צה"ל בשטחי הרשות, עלה מספר הפניות בנושא והנסיבות אף הן השתנו - ביקורי משפחה, לימודים וכיו"ב נוספו לנסיבות הרפואיות. צה"ל שב גם הוא להרגליו הישנים: עיכובים של כשנה במתן תשובות, כאשר

מאז ראשית הכיבוש, מותנית יציאתם לחוץ לארץ של פלסטינים תושבי השטחים באישורם של מפקדי כוחות צה"ל בגדה המערבית וברצועת עזה. שליטה זו נוצלה תכופות על-ידי ישראל ככלי ענישה או ככלי להפעלת לחץ לשיתוף פעולה. תושבים רבים שניסו לצאת דרך מעברי הגבול בגשר אלנבי וברפיח, הוחזרו כלעומת שבאו כיוון שהיו מנועי יציאה. כל שנותר להם לעשות הוא להמתין שישה חודשים, הזמן שקצב הצבא להגשת בקשה חדשה ליציאה, להמתין מספר חודשים נוספים לתשובה ולקוות כי הפעם תהיה חיובית ולא תותנה במפגש עם איש שבי"כ. במהלך מחצית השנה הראשונה גרמו פלישות